

³ Ette A., Gerdes J. Against Exceptionalism: British Interests for Selectively Europeanizing its Immigration Policy / T. Faist, A. Ette // The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration. – NY: Palgrave Macmillan, 2007. – P. 97.

⁴ European Commission Home Affairs: Common European Asylum System [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/dgs/homeaffairs/what-we-do/policies/asylum/index_en.htm

⁵ House of Lords European Union Committee – First Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200910/ldselect/lducom/6/603.htm#note22>

⁶ Home Office: UK will not opt in to EU asylum directives [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/news/uk-will-not-opt-in-to-eu-asylum-directives>

⁷ Home Office: Review of the Balance of Competences Asylum and Immigration [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/199891/asylum-immigration-call-for-evidence.pdf

⁸ Asylum, Illegal Immigration & the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euromove.org.uk/index.php?id=6511>

⁹ House of Lords Select Committee on European Union – Fourteenth Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200506/ldselect/lducom/58/5809.htm>

¹⁰ Home Office: Review of the Balance of Competences Asylum and Immigration [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/199891/asylum-immigration-call-for-evidence.pdf

¹¹ Asylum, Illegal Immigration & the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euromove.org.uk/index.php?id=18538>

УДК: 327.88

© Василь Шквірук (Чернівці)

НОВІ ФОРМИ І МЕТОДИ ТЕРОРИЗМУ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті автор висвітлює міжнародний тероризм, який перетворився на фактор міжнародних відносин, став загрозою не лише для життя окремої людини, а й загрозою для міжнародного миру, порядку та стабільності.

Ключові слова: терор, тероризм, політичний тероризм, політична боротьба, репресії, процеси глобалізації, протидія, контр-тероризм, терористичне формування, глобалізаційний простір, функції тероризму, транснаціональний тероризм.

В. Шквірук

Новые формы и методы терроризма в эпоху глобализации

Статья посвящена раскрытию международного терроризма, который превратился в фактор международных отношений, стал угрозой не только для жизни отдельного человека, но и угрозой для международного мира, порядка и стабильности.

Ключевые слова: террор, терроризм, политический терроризм, политическая борьба, репрессии, процессы глобализации, противодействие, контр-терроризм, террористическая формирования, глобализационный пространство, функции терроризма, транснациональный терроризм.

V. Shkviruk

New Forms and Methods of Terrorism in the Era of Globalization

The article is devoted to the analysis of international terrorism, which changed into the factor of international relations, became the threat not only to life of separate person, but also the threat to universal peace, order and stability.

Key words: terror, terrorism, political terrorism, political struggle, repression, globalization, resistance, counter-terrorism, terrorist groups, globalization space, space functions terrorism, transnational terrorism.

Аналізові основних форм тероризму в глобалізованому світі та процесу трансформації терористичної боротьби, дослідженню мотивів дій терористів, а також світоглядного, соціального, психологічного коріння тероризму присвячені праці Д. Араса, М. Афанасьєва, О. Будницького, О. Веселіцького, О. Грачова, О. Герасимова, І. Іванова, С.Ілларіонова, М. Іорданова, І. Коваленко, Є. Кожушка, О. Козлова, В. Коломійцева, Я. Кондратьєва, Н. Кормушкіної, У. Латипова, Р. Оганяна, Д. Ольшанського, Е. Соловійова.

Масштабні терористичні дії, що відбувалися останніми роками в різних регіонах світу, і пов'язані з цим непоправні людські жертви змушують по-новому поглянути на проблему тероризму, яка сьогодні перетворилася на реальну і серйозну загрозу стабільності та безпеки соціального миру і прогресу людства.

На рубежі ХХ – ХХІ століть тероризм зараховують до числа найбільш небезпечних і важко прогнозованих явищ, він набуває все більш різноманітних форм та загрозливих масштабів. На даний час, за експертними оцінками, у світі діє понад 500 терористичних організацій і груп різної спрямованості¹. За своєю географією список охоплює, по суті, всю планету.

Сучасний тероризм як явище багатогранне і суперечливе має цілий ряд специфічних рис і особливостей, обумовлених становленням глобального інформаційного суспільства. Тероризм сьогодення вже не вкладається в “класичні” парадигми минулого. За останні 20 років зазнали змін доктринальні установки самого тероризму, модернізувалися організаційні структури терористичних організацій, розширилося використання ними високих технологій, нових видів озброєння, що дозволяють проводити операції, зіставні з воєнними. Реальною стала перспектива застосування найстрашніших видів зброї (ядерної, біологічної, хімічної, психотронної). По суті, мова йде про нове явище – високотехнологічний тероризм або супертероризм. Під високотехнологічним тероризмом у даний час розуміють використання (загрозу використання) з терористичною метою найбільш передових озброєнь і технологій, що викликають масове ураження населення, або завдання відчутного (на рівні держави) економічного чи екологічного збитку. Такими на сьогоднішній день є елементи зброї масового ураження – ядерні, радіологічні, хімічні та бактеріологічні (токсини) засоби, а також засоби впливу на екосферу, інформаційний простір і психіку людини. Особлива небезпека високотехнологічного тероризму полягає в тому, що в силу високого потенціалу впливу і широти масштабів він може привести до незворотних наслідків. Використання високотехнологічної зброї може стати каталізатором міжнародних конфліктів, особливо в умовах напруженості міждержавних відносин.

Виклики тероризму останніх років зумовили широкий спектр найактуальніших завдань, що вимагають невідкладного рішення. Це не тільки вироблення стратегії протидії новим формам тероризму, що виникають і розповсюджуються, пошук профілактичних, превентивних антитерористичних заходів, а й проблема створення міжнародної системи заходів протидії тероризму і надійного правового забезпечення антитерористичної діяльності. Адже суть тероризму залишається колишньою – це протиправне діяння, злочин, внаслідок чого боротьба з ним повинна вестися у сфері права – як на національному, так і на міжнародному рівні. Ефективно боротися з проявами тероризму можливо лише на основі зусиль всього суспільства, а не лише державних інституцій чи правоохоронних органів. Створення дієвої системи запобігання проявам терористичної діяльності має шанс на успіх лише при глибокому осмисленні суті даного явища, його причин і ознак, специфіки сучасного змісту. Вирішення такого завдання має стати справою загальнонаціонального та глобального масштабів – згуртувати суспільство для того, щоб дати гідну відповідь на виклики сучасних терористів.

Усе вищезазначене робить надзвичайно актуальним наукове осмислення сутності, змісту, типології тероризму ХХІ століття, з'ясування його особливостей, нових форм і різновидів, без чого неможливо говорити про ефективність боротьби з ним.

Жвава дискусія про зростаючий вплив глобалізації на міжнародні відносини стала ще більш гострою після 11 вересня 2001 р., коли світ зіткнувся з небувалим в історії терористичним актом². Таким чином, побічні ефекти глобалізації виявили свої небезпечні сторони, і для багатьох стало очевидно, що боротьба з міжнародною злочинністю та її вищим проявом – мережею транснаціональних згуртованих і добре оснащених терористичних організацій – найближчим часом стане пріоритетом номер один у світовій політиці.

Одночасно розкрилися недоліки існуючих політичних і правових механізмів, як і у боротьбі з міжнародним тероризмом: відсутність належної координації в роботі силових відомств усередині держав і на міжнародному рівні, неоднозначне ставлення різних суспільно-політичних сил у різних країнах до питання про походження сучасного тероризму і методів боротьби з ним. Крім того, звернення до самого поняття „тероризм” і його еволюції змушує засумніватися в його існуванні як загальноприйнятої теоретичної категорії і усталеного юридичного терміна. Навіть у дослідженнях правознавців виявляється чимало різночитань у розумінні тероризму і виділенні його сутнісних рис³. На думку Г.В. Овчиннікової, це, в першу чергу, пов'язано з тим, що “головним фактором, що утрудняє єдиний підхід до визначення тероризму і його юридичного “оформлення” [...] є крайня політизованість оцінок”⁴. Крім того, триває дискусія про співвідношення таких понять, як “тероризм” і “терор”. Дуже часто термін “тероризм” вживається стосовно дій силових відомств або держав у цілому⁵. Думається, розмежування цих двох понять, як це робить, наприклад, О.В. Будницький, сприяло б більш усвідомленому вживанню і правомірному використанню цих термінів⁶.

Важливою рисою в дослідженнях сучасного міжнародного тероризму є необхідність врахування безлічі чинників політичного, економічного і соціального порядку, що впливають на його розвиток і поширення. У цьому плані вивчення тероризму безпосередньо пов'язано з дослідженнями глобалізації. Генезис і, особливо, подальші шляхи розвитку цього процесу також є предметом для політичної та наукової дискусії. Однак для багатьох прийнятне розуміння глобалізації в широкому сенсі як „зростаючого взаємозв'язку і взаємозалежності всіх сегментів світової економіки і політики...”⁷. Незмінно підкреслюючи економічні основи, що відбуваються сьогодні в світі глобальних змін, різні автори виділяють різні аспекти глобалізації, наприклад: організаційно-управлінський, економічний, технічний, просторовий⁸. Що стосується системи міжнародних відносин, тут процес глобалізації робить вирішальний вплив на її становлення і сприяє появі нових її форм і рис:

- зростання економічного потенціалу недержавних акторів і потреба в його незалежній реалізації в міжнародному середовищі;
- витіснення недержавними акторами держав з позицій головних, системоутворюючих елементів системи міжнародних відносин;
- розмивання меж між внутрішньою і зовнішньою політикою держав;
- “економізація політики”, тобто поява умов, за яких “геоекономічна і геофінансова влада диктують світу свої правила гри, геополітика їх “виправдовує”, а військова компонента “захищає”, дипломатія в цьому випадку зі сфери мистецтва переходить на рівень технічного оформлення реальної економічної межі світу”⁹.

Тероризм як невід'ємна частина сьогоденного соціально-економічного та політичного ландшафту зазнає змін, викликаних процесом глобалізації і досить сильно відрізняється від тероризму часів асасинів або бомбістів – народовольців. Розглянемо деякі характеристики сучасного тероризму, які, як нам здається, відображають сутнісні риси системи міжнародних відносин і глобального суспільства в цілому.

Ідеологічна фундаментальність і пропагандистський потенціал

Взаємообумовлені процеси глобалізації та регіоналізації призводять до подальшого загострення протиріч по осі “Північ – Південь”. Складається система світової економіки, що призводить до одностороннього збагачення держав, транснаціональних корпорації та інших гравців, що представляють благополучні регіони Європи та Північної Америки, в той час як “південна периферія” – країни та народи колишнього третього світу все більш відстають від їх рівня розвитку, перетворюючись на заручників системи. І, зрозуміло, не скрізь це викликає лише мовчазний протест. Власне, в цьому і полягає одна з основних причин багатьох соціально-економічних потрясінь у світі, в тому числі й міжнародного тероризму. Більшість терористичних рухів має або антиглобалістську спрямованість, або в цілому антизахідну, тим самим чітко позиціонуючи себе у світовому політико-ідеологічному просторі. В епоху глобалізації цілі тероризму також глобальні: протистояння західній цивілізації або її сегменту (наприклад, федералізації Європейського Союзу) дозволяє широко використовувати антизахідні ідеологічні штампи для більш ефективного залучення прихильників. Пропаганда радикальних поглядів і тероризму як методу політичної боротьби широко використовує можливості глобального охоплення та ефекту присутності сучасних ЗМІ. При цьому спрацьовує ефект постійного психологічного тиску, а також наочно проявляється своєрідний апокаліптичний символізм терору епохи глобалізації: “Або світ стане таким, яким його зробимо ми, або він перестане існувати”¹⁰.

Яскраво виражений транснаціональний характер.

Ця риса сучасного тероризму є прямою похідною глобалізації як такої. Не тільки тероризм, але й соціальні конфлікти, фінансові та торговельні відносини, культурні та освітні контакти все частіше перетинають державні кордони без контролю, а часом і без відома керівництва цих держав. Цей процес не у всіх регіонах протікає однаково стихійно, але все ж приклади таких „чорних дір” на політичній карті світу, як Чечня 1991 – 1999 рр. і Афганістан до 2002 р. свідчать про те, що концентрація і активність терористичних організацій сильніша там, де відсутня здорова державність¹¹.

Зв'язок тероризму зі злочинним світом.

Сьогодні зв'язок міжнародного політичного тероризму зі злочинним світом настільки очевидний, що часом не можливо відрізнити одне від другого. У першу чергу це, звичайно, пов'язано з фінансовими можливостями сучасної міжнародної злочинності. Незаконна торгівля наркотиками, зброєю та іншими дорогими нелегальними товарами дуже часто опиняється в числі головних джерел фінансування терористичних організацій¹². Одночасно злочинний світ виявляється головним постачальником потенційних членів терористичних угруповань, як правило, безпосередніх виконавців терористичних актів: суїцидних атак, вибухів, викрадень літаків, піратських нальотів і т.д.

Технічна оснащеність.

Терористичні організації повною мірою використовують новітні розробки в галузі озброєнь, спецматеріалів, обладнання та засобів зв'язку. Це різко відрізняє їх від терористів минулих часів, коли озброєння і оснащення терориста не витримували ніякого порівняння з тими ж засобами, що були у органів державної безпеки, що протистояли їм. Сьогодні багато терористичних організацій мають можливості використовувати новітні, часом секретні засоби озброєння або зв'язку, при чому далеко не завжди вони здобуті незаконним шляхом.

Негласна підтримка з боку держав.

Це найбільш делікатна тема в дослідженнях тероризму в епоху глобалізації. В принципі, терористичні організації завжди користувалися підтримкою з боку країн, ворожих державі, обраної об'єктом терактів. Однак в умовах глобалізації ситуація в цій сфері докорінно відрізняється від того, що було раніше. По-перше, існує цілий ряд глобальних і регіональних договорів і конвенцій про відмову підтримувати, фінансувати або приховувати терористів на своїй території¹³. Проте, багато держав, залежно від політичної кон'юнктури, або дивляться крізь пальці на діяльність міжнародних терористів, або вважають за краще замовчувати факт свого прямого потурання терористичним угрупованням¹⁴.

Зрозуміло, опис тероризму в епоху глобалізації не вичерпується наведеними вище характеристиками. Сучасний тероризм різноманітний і схильний до мімікрії залежно від конкретних соціально-економічних умов того чи іншого регіону, внутрішньо- і зовнішньополітичної кон'юнктури в "країнах-притулках" або "країнах-жертвах". Вивчення еволюції і розповсюдження міжнародного тероризму ускладнюється й тим, що ця тема є непростим об'єктом для дослідження. З одного боку, як і в будь-якій протизаконній та небезпечній діяльності, справжні причини, а головне, методи і перспективи терористичної боротьби ретельно приховуються тими, хто її здійснює. З другого боку, занадто широкий доступ до цієї тематики може зашкодити справі боротьби з тероризмом як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівні.

Разом з тим, інтерес, у тому числі теоретичний, до проблеми тероризму в умовах глобалізації продовжує зростати. Залишається сподіватися, що спільні зусилля держав та міжнародних організацій, політиків і громадських діячів, співробітників спецслужб і вчених у кінцевому підсумку дозволять виробити ефективні методи боротьби з цим безумовним злом, а подолання негативних наслідків глобалізації дозволить якщо не усунути зовсім першопричини тероризму, то, принаймні, зупинити його поширення як методу політичної боротьби і форми соціального протесту.

Тероризм як соціально-політичне явище на сучасному етапі характеризується низкою рис і особливостей, які відносять його до одного з найбільш складно прогнозованих і пояснюваних явищ сучасності. Складність і багатогранність цього соціально-політичного феномену, на жаль, не дає можливості сформулювати повне і вичерпне визначення даного поняття і вивести загальну дефініцію тероризму в соціально-правовому сенсі. Безліч підходів і трактувань цього терміна істориками, юристами, політологами відкладають відбиток, насамперед, на юридичну сторону питання і негативно впливають на державні антитерористичні законодавства і міжнародне право.

Прояви і відтворення сучасного тероризму обумовлено сукупністю об'єктивних і суб'єктивних причин: кризовими процесами в різних сферах суспільної життєдіяльності, процесом люмпенізації та маргіналізації, які створюють кадрові передумови тероризму, існуючу до сьогоднішнього дня в окремих верствах суспільства ілюзію, що протиріччя в політиці та соціумі можливо швидко вирішити шляхом терору, нездатність окремих держав справлятися зі своїми безпосередніми функціями, обмеження окремими політичними системами можливості масовим рухам боротися за свої цілі і

завдання легальними шляхами. До цих причин можна ще додати і “цивілізаційні розломи”, і труднощі процесів модернізації тощо.

При типологізації сучасного тероризму, поряд з націоналістичним, релігійним, державним, сепаратистським, економічним, внутрішнім, зовнішнім, прихованим, обов’язково потрібно включати нову форму – високотехнологічний тероризм і враховувати його множинні прояви (ядерний, хімічний, бактеріологічний, електромагнітний, еко- та агротероризм, психотероризм і кібертероризм)¹⁵. Оскільки високотехнологічний тероризм став реалією сьогодення, необхідно змінити систему протидії і внести значні зміни в правове регулювання названої проблеми.

Останнім часом при обговоренні питань національної міжнародної безпеки на перший план виступає тематика міжнародного тероризму, що є глобальною проблемою. У сучасного тероризму змінилися цільові установки, нова парадигма тероризму розглядає терористичні дії як засіб досягнення мети, засіб війни. Ця теза підкріплюється діями чеченських бойовиків у Росії, сплеском терору на Близькому Сході та актами в США, Великобританії, Іспанії. Для зміни світу „за своїм зразком” сучасний тероризм використовує всі доступні йому засоби – від ядерних зарядів малої потужності до психотропної зброї¹⁶.

Процес інформатизації зробив сильний вплив на зміни у структурі формування і дії терористичних організацій. Сучасний тероризм – це тероризм із мережевою структурою, де ефективність дій заснована на швидкості та якості обміну інформації¹⁷. Такі організації можуть мати не тільки локальний національний характер, а й бути транснаціональними. У цьому контексті й необхідно розглядати організований міжнародний тероризм сучасного етапу розвитку суспільства.

Для вирішення своїх злочинних завдань і досягнення своїх цілей терористичні угруповання активно застосовують сучасні комунікаційні технології. Міжнародні терористичні організації оснащуються найбільш передовими засобами зв’язку і використовують міжнародні та національні інформаційні й телекомунікаційні мережі і системи. Ряд міжнародних терористичних угруповань має власні засоби масової інформації, які активно поширюють ідеї терору як у національному, так і в регіональному, а опосередковано – і в світовому інформаційному просторі. При цьому державні структури часто поступаються їм у прийнятті інновацій, швидкості реагування та ефективності організації.

Якщо раніше вважалося, що високотехнологічний тероризм – це тероризм з використанням зброї масового знищення (ядерної, хімічної, бактеріологічної), то тепер очевидно, що для досягнення порівнянного за руйнуваннями і жертвами ефекту не обов’язково володіти такою зброєю. Людство надало в руки терористів нові технології, за наслідками своєї деструктивної дії цілком порівнянні зі зброєю масового ураження. У першу чергу, це інформаційна зброя, наступними будуть екологічні засоби впливу і психотропна зброя, що дозволяє безпосередньо впливати на індивідуальну і масову свідомість. Поряд із цим місцем у сучасному розумінні високотехнологічного тероризму є перехід від традиційного обмеженого політичного тероризму до проведення цілеспрямованих терористичних кампаній, від декларативного тероризму як знаряддя шантажу до анонітного терору як безпосереднього способу досягнення поставлених цілей. При цьому релігійна або суто політична орієнтація тих чи інших організацій не має принципового значення.

Варто зазначити, що як би технічно та ідейно не змінювався тероризм, у будь-якій своїй формі він залишається злочином, і чим вищий потенціал терористів, тим вищий ступінь провини причетних до цієї діяльності і тим вищою повинна бути міра їх відповідальності. Її невідворотність повинна розумітися всіма як безумовний моральний і правовий імператив¹⁸.

Високий ступінь організації та реалізації останніх актів високотехнологічного тероризму дозволяє стверджувати, що за цими діями стояли держави і державні інтереси. Тероризм повністю перейшов у сферу міжнародних відносин та міжнародної безпеки. Відповідно і шляхи знаходження ефективних систем протидії цьому новому викликові повинні лежати, насамперед, у сфері міжнародного права. Створення системи міждержавних відносин, що виключають можливість виникнення і розвитку державного тероризму, зробить нереальною появу нових „осей зла”¹⁹. Глобальне партнерство у сфері протидії високотехнологічному тероризму повинне бути засноване на проблемах обмеження розповсюдження озброєнь (у першу чергу, зброї масового ураження) і нових технологій, військового застосування яких може призвести до масових жертв і гігантських екологічних та психологічних

збитків в окремому регіоні або у світі в цілому. Пріоритетним напрямом у боротьбі з тероризмом є розвиток і вдосконалення національних антитерористичних законодавств, гармонізація законодавчих систем усіх членів світового співтовариства.

Підсумовуючи викладене, можемо констатувати, що в глобалізованому світі діяльність терористичних організацій спрямована не просто на загострення чи дестабілізацію суспільно-політичного становища в тому чи іншому регіоні з метою вирішення конкретних, локальних завдань, а на захоплення або перерозподіл влади, територіальний переділ і навіть на насильницьку зміну конституційного ладу в тих чи інших країнах.

¹ Горбунов Ю.С. К вопросу о классификации терроризма // Московский журнал международного права. - 1993. - № 1. Терроризм: психологические корни и правовые оценки. Круглый стол // Государство и право. – 1995. - № 4. – С.182 .

² Шпиталенко Г.А. Тероризм, як феномен глобалізації світу: історично-філософський аспект // Гуманітарний вісник Запорізької державної академії. – 2004. – №18. – С. 116-123.

³ Овчинникова Г.В. Терроризм. - СПб., 1998. – С. 7.

⁴ Там само. - СПб., 1998. С. 8.

⁵ Chomsky N. Terrorisme, l'arme des puissants // Le Monde diplomatique, decembre 2001, pp.10-11.

⁶ Будницький О.В. Истории терроризма в России в документах, биография исследования. Ростов-на-Дону, 1996. – С. 13

⁷ Сатановский Е.Я. Глобализация терроризма и ее последствия // Международная жизнь, №9-10, 2001. – С.17.

⁸ Литовка О.Л., Межевич Н.М. Глобализм и регионализм – тенденции мирового развития и фактор социально-экономического развития России. – СПб.: Культ-информ-пресс, 2002. – С.6.

⁹ Там само. – С.9.

¹⁰ Будницький О.В. Истории терроризма в России в документах, биография исследования. - Ростов-на-Дону, 1996. – С. 27.

¹¹ Арутюнов В.М. Міжнародний тероризм у вимірах глобалістики // Гуманітарний вісник Запорізької державної академії. – 2004. – №18. – С. 51-58.

¹² Успенский Н.Н., Вдовиченко Л.Н. Угроза каждой стране, всему мировому сообществу // Международная жизнь. - 2001. - № 12. – С. 52.

¹³ Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти цивільної авіації (1977), Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників (1979), Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997), Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансовим тероризмом (1999).

¹⁴ Куликов А.С. Как не попасть в криминальный капкан // Международная жизнь. - 2001. - № 12. – С.53-54.

¹⁵ Сельцовский П.А. Разновидности и формы терроризма в современных условиях // Социально-гуманитарные знания. – 2003. – №4. – С. 301-302.

¹⁶ Успенский Н.Н., Вдовиченко Л.Н. Угроза каждой стране, всему мировому сообществу // Международная жизнь. - 2001. - № 12. – С. 52.

¹⁷ Шпиталенко Г.А. Тероризм, як феномен глобалізації світу: історично-філософський аспект // Гуманітарний вісник Запорізької державної академії. – 2004. – №18. – С. 116-123.

¹⁸ Война В. Тероризм – не держава, не нація, у нього немає чітко окреслених кордонів // Політика і культура. – 2001. – №38-39. – С. 20-24.

¹⁹ Арутюнов В.М. Міжнародний тероризм у вимірах глобалістики // Гуманітарний вісник Запорізької державної академії. – 2004. – №18. – С. 51-58.